

EGY GÓTIKUS FUNKCIONALISTA: PECZ SAMU

*Tudományos konferencia
Pecz Samu halálának 100. évfordulója
alkalmából*

**Pecz
Samu**
EMLÉKÉV
2022

Időpont: 2022. november 19. szombat 10.00–15.30

*Helyszín: Budapest-Fasori Evangélikus Gimnázium díszterme
1071 Budapest, Városligeti fasor 17–21.*

10.00 *A konferenciát köszöntik*

Hajdó Ákos igazgató

Budapest-Fasori Evangélikus Gimnázium

Vukoszávlyev Zorán építészetért és műemlékvédelemért felelős helyettes államtitkár

Építési és Beruházási Minisztérium

Czire Szabolcs lelkész, teológiai tanár

Budapesti Unitárius Egyházközség

10.15 *Pecz Samu élete és munkássága*

Levezető elnök: Sisa József

ELKH Bölcsészettudományi Kutatóközpont Művészettörténeti Intézet

10.20 Borókay Zsófia: *Frankföldről a pesti polgárságig: az evangélikus Pecz Samu*

10.40 Gyetvainé Balogh Ágnes: *Pecz Samu oktatói munkássága*

11.00 Kelecsényi Kristóf Zoltán: *Pecz Samu építészirodája*

11.20 Hajós-Baku Eszter: *Pecz Samu, a Magyar Építőművészek Szövetsége első mestere*

11.40 Székely Márton: *Pecz Samu részvétele korának építészeti tervpályázatain*

Hozzászólások

12.15 *Szünet*

12.45 *Pecz Samu építésze*

Levezető elnök: Zászkaliczky Zsuzsa
Evangélikus Országos Múzeum

12.50 Róka Enikő: *Pecz Samu templomépítészetének nemzetközi kontextusa*

13.10 Hoffmann Gizella: *A Nagy Ignác (Koháry) utcai unitárius „templomos ingatlan” építési dokumentációja*
Levéltári források a Dr. Szent-Iványi Sándor Unitárius Gyűjteményben

13.30 Szakál Ferenc – ifj. Szakál Ferenc: *A Szilágyi Dezső téri református templom Felújítás, korszerűsítés, új igények és lehetőségek műemléki térben*

13.50 Id. Gálos Miklós: *Pecz Samu örökségének őrzése a Budapest-Fasori Evangélikus Egyházközségben és templomában*

14.10 Nagy Gergely: *Pecz Samu köszönt bennünket a Központi Vásárcsarnokban is*

14.30 Reisz T. Csaba: *„Be van fejezve a nagy mű...”*
Pecz Samu utolsó nagy alkotása, az Országos Levéltár épülete
Hozzászólások

15.00 Hajnóczi Eszter: *Zárszó*

15.15 *Postludium a fasori evangélikus templomban.*
Orgonál ifj. Gálos Miklós orgonista-kántor,
záró áldást mond Aradi György evangélikus lelkész

A konferencia tudományos előkészítése: Gy. Balogh Ágnes, Róka Enikő

Borókay Zsófia: *Frankföldről a pesti polgárságig: az evangélikus Pecz Samu*

A Sopronban lakó, posztónyíró Petz család tagjai már a 18. században a város megbecsült polgárainak számítottak. Évszázadokon keresztül szoros szálakkal kapcsolódtak a lutheránus közösséghez, a 19. században több lelkészt adva az egyháznak. Az 1800-as évektől mutatkozó folyamatos felemelkedés pedig a felső polgári réteg köreibbe juttatta mind a soproni, mind a 19. században Pestre érkező ág tagjaikat.

Pecz Samu korának egyik legkiemelkedőbb építész, egyetemi oktatóként az akkori tudományos elit szűk körébe tartozott. Családi hagyományokat követve aktív szerepet vállalt a pesti evangélikus egyházközség életében, szaktudásával mindvégig támogatva egyházát.

Pecz Samu családi hátterét és egyházi kötődését ezeknek munkásságára gyakorolt hatásán keresztül vizsgálom. Az előadásban egy több, mint két évszázadra visszanyúló családfa rajzolódik ki, amelyben az egyéni történeten keresztül a kor általános tendenciáit is nyomon követhetjük, milyen útvonalat járt be a pesti polgárságig a család, miként változtak a házasodási szokások vagy az anyanyelvhez való viszony.

BORÓKAY ZSÓFIA művészettörténész, múzeumpedagógus, az ELTE-BTK angol nyelv és irodalom és művészettörténet, valamint az Semmelweis Egyetem mentálhigiéné szakán szerzett diplomát. 2017-től az Evangélikus Országos Múzeum munkatársa.

zsofia.borokay@lutheran.hu

Gyetzvainé Balogh Ágnes: *Pecz Samu oktatói munkássága*

Pecz Samu a historizmus építészetének egyik legkiemelkedőbb alakja, aki nemcsak építőművészként hagyott hátra gazdag életművet, de a műegyetem nagy tudású tanára is volt. 34 éven át vezette a Középítéstani Tanszékét, ahol – mai néven – épületszerkezet-tanítást tanított építész- és mérnökhallgatók nemzedékeinek. Tanári pályája, tankönyve, jegyzetei és nagy számú publikációja révén jelentős hatást gyakorolt a következő generációra. Az épületszerkezet-tanítást tanáráként sok bonyolult, gyakorlati szerkezeti-technikai feladatot tudott korszerű konstrukciókkal megoldani. Egyes munkái, mint a Gólyavár, a Vásárcsarnok, az Országos Levéltár, a műegyetemi könyvtár valóban virtuóz megoldásokat rejtenek. Oktatói munkásságának kezdetei hatással voltak építészeti stílusára. 1882-ben, miután megszerezte diplomáját a m. kir. József műegyetemen, tanársegédi állást kapott a Középítéstani Tanszéken. Két jelentős tanulmányt publikált, melyek alapján 1885-ben az ókori építészet magántanárává habilitálták. Még ebben az évben elindította „Válogatott fejezetek az ókori építészetből” című tantárgyat. 1886 áprilisában a műegyetem két új tanszékének betöltésére írt ki pályázatot: a Középítési Szerkezet-tani, valamint az Ókori Építéstani Tanszékekre. Pecz Samu az utóbbi pályázatra jelentkezett, valószínűleg előre készült erre ókori témájú tanulmányaival és tantárgyával. A kari bizottság javaslata ellenére az egyetemi tanács mégis a pályázaton nem induló Czizler Győzöt kérte fel az állásra. Mivel a középítéstani tanszékére kiírt pályázat eredménytelenül zárult, a másik tanszékre pályázók közül választottak nyertest. Pecz Samu így tanszékvezető lett, de nem azon a tanszéken, amire számított. E furcsa fordulat közrejátszhatott abban, hogy az egykori Hansen-tanítvány építészeti érdeklődése ekkortól csaknem teljesen elfordult az ókori építészettől, és a szerkezeti gondolkodáshoz sokkal közelebb álló középkor határozta meg architektúráját.

GYETVAINÉ DR. BALOGH ÁGNES okl. építésmérnök, műemlékvédelmi szakmérnök, építészettörténész. A Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem Építészettörténeti és Műemléki Tanszékének egyetemi docense, a BME Építésmérnöki Kar nemzetközi oktatási dékánhelyettese. 1995 óta a tanszék oktatója, 2003-ban szerzett PhD-fokozatot. Kutatási területe a 18–19. század építészettörténete. Idén jelent meg Róka Enikővel közösen írt Pecz Samu monográfiája.
gyetzvaine.balogh.agnes@epk.bme.hu

Kelecsényi Kristóf Zoltán: *Pecz Samu építészirodája*

Pecz Samu építészirodájának működésébe közvetlen bepillantást enged az időszbakból fennmaradt kevés visszaemlékezés egyike, Sándy Gyuláé, a korszakban ritka részletességgel. Emellett számos további adat áll rendelkezésre az 1887-től műegyetemi tanárként is tevékeny Pecz gyakorló építész tevékenységének körülményeiről, és arról, hogy miként lehetett a korszakban valaki tervezőként és oktatóként is aktív.

Pecz Samu önálló tervezői működésének kezdete szinte egybeesik tanári kinevezésével. Legtöbb megvalósult munkája úgy jött létre, hogy közben a Műegyetem Középítéstan Tanszékének volt a tanára. Az oktatókat segítő tanársegédek a kor szokása szerint egyúttal az építész-tanár tervezői praxisának munkatársaiként is közreműködtek – ez alól Pecz Samu amúgy szerény irodája sem volt kivétel. Pecz segéderei közül kiemelkedik ifj. Nagy Károly, aki több mint két évtizeden át működött mellette. Ő volt például a debreceni református főgimnázium helyszíni művezetője, valamint Pecz halálát követően az Országos Levéltár építésének befejezője. Tanszékének és irodájának munkatársa volt még többek között Lipták Pál, Rerrich Béla, Takáts László, Tornallyay Zoltán, Arvé Károly és Moll Elemér is.

Pecz irodája eleinte az Alkotmány utcai unitárius bérházban, saját lakásának konyhájában – pontosabban annak helyén – működött, amikor pedig a családnak szüksége lett a helyiségre, a Műegyetem Múzeum körüti épületében található tanszékére költöztette át azt. A Központi Vásárcsarnok tervezési és művezetési munkáihoz azonban ez sem volt már megfelelő, így a Lónyay utcában bérelt alkalmas helyiségeket. Az építkezés befejezését követően azonban visszaköltöztette irodáját az egyetem falai közé, igaz, ekkor már a Kerepesi út egyik házába, a tanszéke számára bérelt helyiségekbe. Innen a Műegyetem budai campusának Hauszmann Alajossal közösen használt helyszíni építési irodájába tette át székhelyét. Számos kortársával ellentétben Pecz Samut gyakorló építészként takarékos működés jellemezte az alkalmazottak és a bérlemények szempontjából is.

KELECSÉNYI KRISTÓF ZOLTÁN művészettörténész, műemlékvédelmi szakértő, építészettörténész. Az Országgyűlés Hivatalán belül működő Tisza Kálmán Program kutatócsoportjának külsős tagja, a Steindl Imre Program NZrt. építészettörténész szakértője, a PM-TÉR6 NKft. épülettörténeti tanácsadója, a Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem Építészettörténeti és Műemléki Tanszékének óraadója. Kutatási területe a 19–20. század építészettörténete, könyvei jelentek meg az Országgház szobairól, bútorzatáról, valamint Schmahl Henrik életművéről.

kristof.kelecsenyi@gmail.com

Hajós-Baku Eszter: *Pecz Samu, a Magyar Építőművészek Szövetsége első mestere*

Az 1902-ben Budapesten megalakult Magyar Építőművészek Szövetsége (MÉSZ), a 19. században megindult építész hivatásbeli önállósodás egyik első hazai állomásának tekinthető. A csak építészeket tömörítő magyarországi szervezet létrehozásának vágya korábbra datálható, ám a megalapítására 1902 áprilisában került sor az építészek konkrét szándékát kifejező okirat aláírásával. A 23 neves építész között ugyan nem találjuk Pecz Samu nevét, de a néhány hónappal később megrendezett alakuló ülésen, ahol a MÉSZ immár szervezeti kereteket is kapott, már Pecz Samut választották az Irodalmi- és Vita Bizottság ügyvezető mésterének. 1906-ban Pecz Hauszmann Alajost és Quiftnér Zsigmondot követte a szervezet első mésterének, vagyis mai értelemben vett elnökének felelősségteljes pozíciójában. Pecz 1906–1909 között ebben a minőségében, a Szövetség életének felfelé ívelő időszakában intenzív érdekképviseleti tevékenységet folytatott, ami egyaránt érintette a tervpályázati rendszert, az építészeti díjszabás kérdését, valamint a nagyvárossá váló Budapest városrendezési kérdéseit.

Az előadás a Magyar Építőművészek Szövetségének azon időszakát mutatja be, melyben Pecz Samu tevékeny szerepet vállalt. Pecz elnökségi periódusa alatti feladataira fókuszálva kirajzolódik jelentős szakmai közösségi munkássága is.

DR. HAJÓS-BAKU ESZTER művészettörténész, műemléki szaktanácsadó. 2018-ban szerzett PhD fokozatot a BME Építésmérnöki Karán. Doktori kutatásait az Építészettörténeti és Műemléki Tanszéken végezte. Főbb kutatási területe a két világháború közötti magyar építészet, különös tekintettel a szakrális emlékekre. 2016 óta a BME történeti gipszgyűjteményét kutatja Szűts Beáta művészettörténésszel. Számos építészeti és művészettörténeti tanulmány szerzője. A Magyar Művészeti Akadémia Művészetelméleti és Módszertani Kutatóintézetének ösztöndíjasa. Jelenleg a BME Építésmérnöki Karának munkatársa. bakueszter@gmail.com

Pecz
Samu
ÉMLÉKÉV
2022

Székely Márton: *Pecz Samu részvétele korának építészeti tervpályázatain*

Az 1870-es évektől Magyarországon egyre inkább meghonosodtak a nyilvános építészeti tervpályázatok, a századforduló időszakára a középületek esetében már szinte magától értetődővé vált a tervező kiválasztásának ez a módja. A tervpályázati intézményrendszer és kultúra e nagymértékű fejlődésének időszakára szinte megegyezik Pecz Samu életpályájának évtizedeivel. Tervezői praxisának részét képezte a nyílt tervversenyeken való részvétel, így szerezte életműve több jelentős alkotásának megbízását, mint például a Szilágyi Dezső téri református templom, vagy a Központi Vásárcsarnok. Ideje nem engedte, hogy a kisebb tervpályázatokon nagy gyakorisággal elinduljon, de a korszak legjelentősebb versenyeinek többségén részt vett – kivéve azokat, ahol zsűritagként volt jelen.

Pecz tervező építész munkálkodása mellett igen aktív szerepet vállalt a szakmai közéletben, a Magyar Mérnök- és Építész-Egylet egyik központi alakja volt, illetve oktatóként is korszakos jelentőségű, műegyetemi tanár. Pecz neve nemcsak az egyleti pályázatok egyik állandó bírálójaként tűnt fel rendszeresen, de az országos tervversenyeken is gyakran szerepelt a zsűritagok névsorában. Olyan emblemikus épületek pályázatain vett részt, mint a Rózsák terén elhelyezendő római katolikus templom vagy a New York-palota. Ezekben ugyan nem ő nyert, de ismerjük pályaterveit. A korszak legnagyobb meg nem valószínűsített tervversenyei közül a lipótvárosi zsinagógára és a kultuszminisztériumra is pályázott. 1890 után összesen még tucatnyi versenyen mérettette meg magát, ellenben 28-szor volt bíráló bizottsági tag ezalatt, melyből 6 egyleti pályázat. 1905-ig rendszeresen indult a pályázatokon, ezt követően még az Osztrák-Magyar Bank bécsi épületének versenyén való részvételre hívták meg a kiírók 1911-ben. Előadásomban Pecz Samu ismert pályaterveit, illetve az általa bírált tervversenyek sajátosságait szeretném összefoglalni.

DR. SZÉKELY MÁRTON építész, a BME Építészmérnöki karán végzett 2012-ben. 2020-ban szerezte meg PhD fokozatát az *Építészeti tervpályázatok 1891–1918 között Magyarországon* című értekezésével. Kutatói tevékenysége mellett részt vett olyan műemlékhelyreállítások tervezésében, mint a Várkert Bazár vagy a bajnai Sándor-Metternich kastély. Építéstörténeti tudományos dokumentációk, értékleltárak készítésével foglalkozik. A BME Építészettörténeti és Műemlékvédelmi Tanszékének meghívott oktatója. 2022-től a műemlékvédelmi szakmérnöki képzés hallgatója.

f.mason86@gmail.com

Róka Enikő: *Pecz Samu templomépítészetének nemzetközi kontextusa*

Pecz Samu pályája során a templomépítészetben, azon belül a protestáns templomok tervezésében volt a legsikeresebb, s a 19. század utolsó évtizedére ez utóbbi terület magyarországi szakértőjévé vált. Az 1880-as évektől a 20. század első évtizedéig nyolc megvalósult és négy tervben maradt szakrális épületről tudunk: ebből csupán kettő katolikus templom és egy zsinagóga, a többi mind valamely protestáns felekezet számára készült. Templomterveiben a funkcióhoz alkalmazkodó téralakítás, a felekezeti liturgiának megfelelő alaprajzi elrendezés és a historizmus szemléletével összhangban az épület típusához illő megformálás kérdése foglalkoztatta. Templomai kivétel nélkül középkori stílusokat idéznek, többségében gótikus formavilágból merítenek, anyaghasználatukban leggyakoribb a téglák alkalmazása.

Pecz Bécsben Theofil Hansennél tanult, és bár nem volt Friedrich Schmidt tanítványa, művein mégis egyértelműen Schmidt hatása érzékelhető. 1878–1880 között Schulek Frigyes mellett részt vett a budavári Nagyboldogasszony-templom helyreállításán, ami életre szóló tapasztalatot jelentett számára: a középkori épületszerkezet és formavilág innentől alapvetően meghatározta Pecz építészetét. A pályakezdőt Schmidt hatása először minden bizonnyal a valóban tanítvány Schuleken keresztül érte, s innentől követhette nyomon a bécsi mester munkásságát. A Nagy Ignác utcai unitárius templom és bérház a bécsi Ringen Friedrich Schmidt tervei szerint kivitelezett Sühnhaus, a Szilágyi Dezső téri templom, a Rózsák tere és a lipótvárosi zsinagóga pályázati tervei pedig Schmidt fünfhausi templomának nyomaif viselik. A templomterveken kívül a New York Életbiztosító Társaság palotájának pályatervén és a Luther udvar rajzain is megragadható Schmidt formavilága.

Schmidten kívül az észak-német tégláépítészet, különösen Johannes Otzen művei hatottak rá. A Szilágyi Dezső téri református templom egyes építészeti megoldásai Otzen apoldai és a berlini Kreuzberg negyedben található Heilig-Kreuz templomával mutatnak rokonságot. A fasori evangélikus templom megtervezése során Pecz szeme előtt lebeghettek többek között Otzennek a berlini St. Georgenkirchéhez, az apoldai Lutherkirchéhez és az elbingi Szent Anna-templomhoz készített tervei is.

DR. RÓKA ENIKŐ művészettörténész, muzeológus. Az ELTE művészettörténet szakán 1996-ban, történelem szakán 2000-ben végzett. 2009-ben szerzett PhD fokozatot az ELTE Művészettörténeti Intézetében. 1996–2014 között a Magyar Nemzeti Galéria munkatársa, a grafikai gyűjtemény vezetője és az intézmény tudományos titkára. 2014 óta a Kiscelli Múzeum – Fővárosi Képtár vezetője. Idén jelent meg Gy. Balogh Ágnessel közösen írt Pecz Samu monográfiája.

rokaeniko@yahoo.fr

Hoffmann Gizella: *A Nagy Ignác (Koháry) utcai unitárius „templomos ingatlan” építési dokumentációja. Levéltári források a Dr. Szent-Iványi Sándor Unitárius Gyűjteményben*

Az előadás bemutatja Pecz Samu Magyarországi Unitárius Egyházkerület Levéltárában őrzött terveit és eredeti építési dokumentációját, újabb adatokkal gazdagítva az összetett funkciójú templomos ingatlan – „Unitárius Ház” – létrejöttének eddig ismert körülményeit a kéziratos jegyzőkönyvek, levelezés és egyéb dokumentumok tükrében. Az ingatlan megépítésének céljából Budapest Főváros Közgyűlése 1882. december 20–21-én tartott ülésén a 835. sz. határozatával az 1038. és 1039. helyrajzi számú telkekből 600 négyszögölt adományozott ingyen a Budapesti Unitárius Egyházközségnek. A döntést a M. Királyi Belügyminisztérium 7001/883. számú leiratával jóvá is hagyta. 1884. március 4-én a Budapesti Unitárius Egyházközség Elnöksége Székely Ferenc tanácsost bízta meg „*az illető építész [Pecz Samu] által készítenő tervrajznak Budapest főváros hatóságánál való bemutatására...*” *S ahogy az építési napló dokumentálta: „A földmunkálatok reggel 1889. április 9-én 6 órakor megindultak”, s „1890. október 26-ára midőn a templom ünnepélyesen felszenteltetik az orgona kivételével minden elkészül a templomban.” „Az épület colladatiója, illetőleg átvétele... december 19-én tartatott meg... s ezen ténnyel az építési munkálatok Isten nevében befejeztettek.”* Az előadás ezt a folyamatot mutatja be a terv megszületésétől az épület megvalósulásáig. Bepillantást enged abba a jelenleg folyó munkába, melynek során a levéltár állományában őrzött valamennyi, a templomépítésre vonatkozó irat feltárára és jegyzékbe vételre kerül. Az igen sokrétű dokumentáció számos irattípust tartalmaz. A legértékesebbek a csak a gyűjteményben található, 1888-ban készült, véglegesen jóváhagyott, nagyméretű tervek, s köztük egy újonnan előkerült tervrajz is, melyet a MNL OL Allományvédelmi Osztálya újjólag restaurált. (Az 1885-ös első építési terveket a MNL OL őrzi.) Az előadás szeretné felhívni a figyelmet ezekre a rendkívül gazdag dokumentációkra (közgyűlési és keblbi tanácsi jegyzőkönyvek, levelezések, határozatok, építési iratok, pénzügyi kimutatások stb.), amelyek Pecz Samu munkásságának kutatását újabb adatokkal gazdagíthatják.

HOFFMANN GIZELLA könyvtáros, irodalom- és művelődéstörténész. Szegeden végzett a JATE BTK magyar nyelv és irodalom, történelem, valamint régi magyar irodalom és irodalomelmélet szakán 1980-ban. Ugyanítt dolgozott a Régi Magyar Irodalom Tanszéken, majd az Összehasonlító Irodalomtudományi Tanszéken (SZTE) 2009-ig. 2010-től kézirattáros az OSZK Kézirattárában, 2019-től a Dr. Szent-Iványi Sándor Unitárius Gyűjtemény könyvtárosa. Főbb kutatási területei: a 16–18. századi peregrinatio academica, könyv- és könyvtártörténet, művelődéstörténet, hungarika-kutatás, egyháztörténeti forráskiadások.
hoffmanngizella@gmail.com

Szakál Ferenc – ifj. Szakál Ferenc: *A Szilágyi Dezső téri református templom Felújítás, korszerűsítés, új igények és lehetőségek műemléki térben*

Pecz Samu szakrális építészetének egyik fő alkotása a Szilágyi Dezső téri református templom, melynek tervezési megbízását pályázat útján nyerte el. Korábban tudományos-teoretikus publikációkban foglalkozott a protestáns templomok liturgikus tereinek optimális kialakításával. Ez az elméleti megalapozottság a Szilágyi Dezső téri egymást követő templomterveken és a megvalósított épületen is nyomon követhető.

A templom kivitelezése 1893-ban kezdődött, felszentelése 1896 virágvasárnapján történt. A megvalósítás Pecz szoros tervezői felügyelete mellett történt, aminek bizonyítéka a fennmaradt – kordokumentumként is értelmezhető – építési napló. A neogótikus stílusú templom szabályos ötszög alaprajzú, kupolás-tamburos tér köré szervezett négyapszisos és egyhajós térrendszerként írható le, melynek főbejárati tengelyében helyezkedik el a szószek, a középpontban pedig az úrasztala. Az így megvalósult liturgikus térben az istentiszteleten résztvevő hívek körbeülik az úrasztalát, az igehirdetés helye teljesen a centrumban van. A 125 éves műemlék sok szempontból felújításra szorult, részben a II. világháború utáni renoválások hiányosságai, részben a folyamatosan változó igények miatt. A külső felújítás 2014-es befejezése után lehetőség nyílt teljes körű belső rekonstrukció előkészítésére is, melyet tervezőként és egyben gyülekezeti tagként szervezhettünk. Hosszú programalkotó folyamat indult szakértők, moderátorok támogatásával a presbitérium bevonásával a gyülekezet nyilvánossága előtt, beszélgetésekkel, tervváltozatokkal kísérve. Az előkészítő folyamat fő célja a gyülekezeti élet újrafogalmazása, önazonosságának meghatározása volt, melyek egyben a műemléki tér használatára és megjelenésére is kivetültek. A tervezési programban közösen rögzítettük a tervezés fő irányait és a gyülekezet igényeit, melyek szerint fontos volt az eredeti állapot megközelítése, a gyülekezeti élet mai igényeinek biztosítása, az egyház kulturális eseményeinek befogadása, a különleges tér kihasználtságának növelése, az úrasztala körüli tér variálható használata, az eseményekhez igazodó korszerű háttér-infrastruktúra és komfortnövelés. E programpontok meghatározták a teljes tervezési folyamatot, így az elkészült végeredményt is. Következő ütemben kisléptékű bővítményt terveztünk, mely teljessé teszi az akadálymentes használatot, a kisgyermek számára szükséges funkciókat, valamint kislétszámú közösségi események befogadására is szolgálhat.

SZAKÁL FERENC okleveles építészmérnök, építész tervező. Tervezői tevékenységébe lakóépületek, egyházi épületek, kisléptékű középületek és műemléki felújítások tervezése tartozik. A Szilágyi Dezső téri református templom 1999 óta zajló, több szakaszban megvalósított felújításának egyik építész tervezője. 1980 óta gyülekezeti tag, három ciklus óta presbíter.

IFJ. SZAKÁL FERENC okleveles építész tervezőművész. Tervezői tevékenységébe lakóépületek, egyházi épületek, kisléptékű középületek és műemléki felújítások tervezése tartozik. A Szilágyi Dezső téri református templom 2017 óta tartó felújításában résztvevő építész tervező, egyben gyülekezeti tag. f.szakal@rtu.hu

Id. Gálos Miklós: *Pecz Samu örökségének őrzése a Budapest-Fasori Evangélikus Egyházközségben és templomában*

A Budapest-Fasori Evangélikus Gyülekezet Pecz Samutól örökölt kapta a csodálatosan impozáns, a hitéletet mindenben támogató és kiszolgáló épületegyüttes templomát. A templom az építését elfogadó presbiteri határozat szerint a gimnázium tanulóinak és Budapest rohamosan fejlődő, ebben a térségében élő evangélikus lakossága számára is lelki otthont kellett, hogy teremtsen. Pecz Samu az épületegyüttes mellett annak berendezési tárgyaft is megtervezte. Bizonyítják ezt az állítást hagyatékában ránk maradt dokumentumok, tervlapok, rajzok és vázlatok. A templom felszentelése után is maradtak további tennivalók. Gondoskodó mecénások segítségével készült el Benczúr Gyula oltárképe, és újult meg szentély. Mind az első, mind a második világháború eseményei károkat okoztak a templomban, melyeknek anyagi és lelki feldolgozása feladatot jelentett a gyülekezetnek, a Magyarországi Evangélikus Egyháznak. A háború utáni újjáépítés során, majd az 1960-as és 1970-es évek politikai helyzetében nem volt könnyű feladat Pecz Samu örökségének őrzése. A gyülekezet folyamatosan gondoskodott a templom épületének és berendezési tárgyainak karbantartásáról, a szükséges fejlesztésekről, a kornak megfelelő modernizálásról. A rendszerváltás utáni kedvező helyzet tette lehetővé, hogy a templom felszentelésének centenáriumát méltóan megünnepelhessük. Elkészültek az üvegablakok, a belső díszítő festések és a falszigetelések. Pecz Samu örökségének őrzése folyamatosan feladatokat ad a Fasori evangélikus gyülekezet lelkészeinek, presbiteriumának és a gyülekezet minden tagjának. Befejeződött a templom főhomlokzatának tatarozása és a rózsablak felújítása, valamint a főbejárat feletti mozaik rekonstrukciója is. Az épületegyüttes – a gimnázium és a templom – szoros egységet alkotva hirdeti, hogy Pecz Samu örökségét méltó módon, nem átalakítás, nem újjáépítés, hanem, az ő elképzelése szerint, műemléki szemléletű gondoskodás alapján őrizzük.

DR. GÁLOS MIKLÓS okl. mérnök, szakmérnök a Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem Építőanyagok és Magasépítés Tanszék ny. egyetemi tanára. A Budapest-Fasori Evangélikus Gyülekezetben 25 éven keresztül a gyülekezeti felügyelői tisztet töltötte be. Jelenleg is aktív tagja a gyülekezetnek, mint tiszteletbeli felügyelő. A jubileum évében megjelent, *100 éves a Budapest Fasori Evangélikus Templom* című könyv szerkesztője, és a templom történetét bemutató fejezet írója.
miklos.galos@gmail.com

Nagy Gergely: *Pecz Samu köszönt bennünket a Központi Vásárcsarnokban is*

A budapesti vásárcsarnokok létesítésének 19. század végi programja a még ma is szolgáló hat vásárcsarnok felépítésénél lényegesen többet jelentett. A század elején egyre nagyobb kihívássá vált a nagyvárosok egészséges élelmiszerral való ellátása. A francia hadsereg biztonságos élelmiszer-utánpótlása kapcsán jött létre az a hálózat és rendszer, amely megszervezte az élelmiszereknek a beszerzésüktől, szállításukon, ellenőrzésükön át a terjesztésükig terjedő folyamatát. Nem véletlen, hogy Franciaország volt az első és a meghatározó, ahol a teljes rendszert kidolgozták, és ezt a tapasztalatot a városok ellátására felállítandó vásárcsarnok-rendszerhez igazították. Európában szinte minden országban épültek vásárcsarnokok. Az ehhez értő, vagy magukról ezt hirdető francia szakemberek jó üzletet látva a lehetőségben, több országban megpróbálták eladni szaktudásukat, vagy kecsegtető hitelajánlattal vállalták hasonló intézmények építését az üzemeltetés lehetősége érdekében. Budapesten végül több alaposan kidolgozott szakvélemény alapján a város maga döntött a program megvalósítása mellett. A Központi Vásárcsarnok az ország teljes élelmiszerellátását szolgálta, ahol a nagybani áruelosztás történt, lehetővé téve a központosított helyszínen az áruk szabályos fogadását, ellenőrzését és elosztását. A rendszerhez további kerületi csarnokok is épültek. A Központi Vásárcsarnok tervezésére nemzetközi tervpályázatot írtak ki, amelyet egy második fordulóban Pecz Samu ismételten megnyert. A vásárcsarnok olyan középület, amelyben Európa-szerte a csarnoképítészeti előnyeit használták, s ezzel új épülettípus született. Pecz Samu már a tervpályázat idején német tanulmányutat szervezett, hogy megfelelő tapasztalatokat gyűjtsön a feladathoz. Talán egyedi szerkezeti megoldásainak, különös architektúrájának köszönhető, hogy 1896-ban Európa egyik legnagyobb vásárcsarnokát adhatta át Ferenc József. A Központi Vásárcsarnok és a kapcsolódó kerületi csarnokok megnyitásával a korábbi 44 ellenőrizhetetlen köztéri piacot felszámolták, megteremtve a lehetőséget a közterületek fejlesztésére, fővároshoz méltó kialakításukra.

DR. NAGY GERGELY okl. építészmérnök, műemlékvédelmi szakmérnök. 1981-ben szerzett diplomát a Budapesti Műszaki Egyetemen. A Budapesti Városépítési Tervezőiroda építész tervezője, majd szakosztályvezetője volt 1996-ig. Azóta a Pannonterv Kft. tervezője, ügyvezetője. 2006–2015 között és 2018-tól az ICOMOS MNB elnöke.

gergely.b.nagy@gmail.com

Pecz
Samu
EMLÉKÉV
2022

Reisz T. Csaba: „Be van fejezve a nagy mű...”.

Pecz Samu utolsó nagy alkotása, az Országos Levéltár épülete

Az Archivum Regni átszervezésével 1874-ben létrehozott új Országos Levéltár – immár a tudományos kutatás forrásörző helyeként – hosszú évtizedeken keresztül csak ott működött, ahol éppen helyet tudtak biztosítani számára. Bár felállításának kezdetétől volt szakmai és tudományos igény egy önálló levéltári épületre, de elsősorban a pénzügyi fedezet hiánya miatt a politikai akarat ingadozott e törekvés valóra váltásában. A 19. század végén az új épület iránti vágy és hajlandóság odáig jutott, hogy 1899-ben a levéltár vezetője, Pauler Gyula felkérhette Pecz Samu építész a levéltár épületének megtervezésére. Pecz a levéltár munkatársaival európai tanulmányúton vett részt, azért, hogy a kortárs eredményeket hasznosítani tudja munkájában. Az alkalmas telek keresése közel másfél évtizedig tartott, a különféle helyszínekre Pecz Samu rendre elkészítette a lehetséges épületterveket. Áldozatos munkája miatt a megépítendő levéltár tervezésével versenyen kívül bízták meg. Végül a Bécsi kapu téri Bosnyák-laktanyát és a szomszéd telkeket jelölték ki a levéltár helyéül. Pecz 1911–1913 folyamán még számos alkalommal tervezte újra az épületet, mert a kivitelezésre felállított építési (szak)bizottság újabb és újabb észrevételeket tett. Pecz nemcsak a terveket készítette el, de az építkezést is ő vezethette. Az eredetileg 1913–1916 közöttre tervezett kivitelezés helyett az épület végül csak 1918-ra készült el. A végső kivitelezési és berendezési munkálatokat csak 1923-ra, a beltéri díszítést pedig 1929-re fejezték be.

Pecz 24 éven keresztül dolgozott a levéltár tervezésén, majd a végső helyszín elfogadott tervei alapján annak kivitelezésén. Nem adatott meg neki, hogy negyedszázados fáradozásainak eredményét láthassa, amikor 1923-ban az Országos Levéltár megkezdte működését az új épületben.

Az előadás Pecz tervezési és kivitelezési tevékenységét a vele kapcsolatban álló hivatalokkal és személyekkel folytatott gyűjtései során fennmaradt források alapján mutatja be.

REISZ T. CSABA levéltáros, történész. Tanulmányait az ELTE BTK-n (1987–1995) és ÁJTK-n (2002–2010) végezte, a történelemtudomány kandidátusa (1998), habilitált egyetemi doktor (2020). Tudományos munkakörben dolgozott: ELTE (1993–1996), MTA TTI (1996–1997, 2003), MOL/MNL (1997–2002, 2003–). Kutatási területe a 19–20. századi térképtörténet, benne a kataszteri felmérések története; a levéltártörténet, illetve Dudíts Andor életműve. Utóbbi két témához Pecz Samu tevékenységét is kutatta.

reisz.t.csaba@mnl.gov.hu